

Thực trạng “lạm” trích dẫn đáng báo động

Tạ Ngọc Thúy tổng hợp

Mới đây, Clarivate Analytics đã đưa ra danh sách loại bỏ 33 tạp chí không được chỉ mục hóa sau khi rà soát một loạt các tạp chí (Ivan, 2020). Kết quả cho thấy hơn 70% các trích dẫn trong một tạp chí là các bài báo khác trong tạp chí đó. Thậm chí, một bài báo khác đã xuất bản trích dẫn gần 200 bài báo khác trên cùng một tạp chí đó.

Danh sách này bao gồm một số nhà xuất bản lớn và uy tín nhất hiện nay như: Chín tạp chí do Elsevier xuất bản, bảy tạp chí của Springer Nature, sáu tạp chí của Taylor & Francis và năm tạp chí của Wiley. Do nhiều trường đại học phụ thuộc vào bảng xếp hạng tạp chí để đánh giá các nhà nghiên cứu, nên khi Clarivate công bố danh sách này, đồng nghĩa với việc phủ nhận tính tuyệt đối của Hệ số tác động- Impact Factors (Số lượng trích dẫn trung bình). Hành động này cũng được coi là lời giải đáp hợp lý cho sự thắc mắc bấy lâu nay “Liệu chỉ số Impact Factor có phải là cách tốt nhất để đánh giá nghiên cứu hay không? Hay đây chỉ là cuộc chơi số liệu một cách dễ dàng”. Rõ ràng, chỉ số Impact Factor chỉ được dựa trên lượng trích dẫn trung bình cho các bài viết trên một tạp chí trong một khoảng thời gian cụ thể (Seglen, 1997; Garfield, 2006).

Mặc dù cơ sở dữ liệu Web of Science của Clarivate chỉ mục hóa 21.000 tạp chí, nhưng chỉ có 12.000 tạp chí được đưa vào Báo cáo trích dẫn Tạp chí hàng năm (Journal Citation Report) và nhận được số lượng trích dẫn trung bình. Những tạp chí không được chỉ mục hóa có thể do 2 lý do chính: tự trích dẫn tạp chí hoặc xếp chồng trích dẫn. Một số các tác giả hoặc biên tập viên tạp chí đã hợp tác với nhau để tăng trích dẫn các bài báo của mình bằng cách cố nhồi cho bằng được trích dẫn của các thành viên thay vì sử dụng những trích dẫn thích hợp và liên quan. Những hành vi mang tính “hội, nhóm” này vẫn được Báo cáo trích dẫn Tạp chí hàng năm đếm số lượng trích dẫn nhưng không được phân bổ lượng trích dẫn trung bình. Bên cạnh thực trạng đáng báo động này, việc nhiều bài báo bị rút khỏi các tạp chí cũng không minh bạch và rõ ràng (Vuong, 2020; Vuong et al., 2020).

Nhận thấy thực trạng đáng buồn này, tổng biên tập Web of Science, Nandita Quaderi đã xem xét trường hợp của 15 tạp chí có số lượng bài báo tuy không nhiều nhưng lại có lượng trích dẫn rất cao trong cùng một tạp chí. “Chúng tôi sẽ theo dõi chặt chẽ để đánh giá lại những tạp chí này và rất có thể họ sẽ không được chỉ mục hóa. Chúng tôi đã từng gửi cho những tạp chí đang ở “trong tầm ngắm” năm 2018. Sau khi kiểm tra năm tạp chí trong lĩnh vực về xương, bốn tạp chí trong số đó đã không được chỉ mục hóa năm sau đó. Tất cả năm tạp chí này đều đang cố gắng để được công bố lại trên Báo cáo trích dẫn Tạp chí hàng năm”.

Ít nhất 25% tài liệu tham khảo trong tất cả các tạp chí có mặt trong danh sách đều tự trích dẫn, với 71% trích dẫn đều được trích từ “*Tạp chí Địa vật lý Môi trường và Kỹ thuật (Journal of Environmental and Engineering Geophysics)*” cho các bài báo khác trong tạp chí đó. Dẫn đầu danh sách là tạp chí “*Journal of Cleaner Production*” thậm chí còn tự trích dẫn 11,000 tài liệu tham khảo trên tổng số 47.000 tài liệu tham khảo. Một bài báo trên Tạp chí Dị ứng và Miễn dịch lâm sàng-Trong thực hành (*Journal of Allergy and Clinical Immunology-In Practice*) đã trích dẫn các bài báo khác trong cùng một tạp chí 191 lần.

Clarivate cũng thẳng tay loại bỏ 5 tạp chí khoa học liên quan đến tim mạch trong danh sách lần này, nổi tiếng nhất phải kể đến *JACC: Cardiovascular Imaging*- Tạp chí có Hệ số tác động trên 10 và nằm trong 10 tạp chí hàng đầu của lĩnh vực này. Ba tạp chí tim mạch khác bị loại bỏ cũng đều có Hệ số tác động trên 5. Bên cạnh tim mạch, ba tạp chí khác tiếp tục bị loại là về dị ứng và hệ miễn dịch học.

Các nhà xuất bản của các tạp chí bị ảnh hưởng bởi danh sách của Clarivate đang gấp rút xem xét. Đại diện của nhà xuất bản ấn phẩm khoa học lớn nhất thế giới-Elsevier cho rằng: “*Chúng tôi ủng hộ những nỗ lực của Clarivate trong việc duy trì và đảm bảo tính liêm chính của những ấn phẩm khoa học. Tuy nhiên, các bài báo tự trích dẫn bất thường có thể phát sinh vì nhiều lý do, ví dụ: tạp chí được trích dẫn có thể là tạp chí có chuyên ngành phù hợp nhất hoặc xuất bản các bài báo có số lượng tự trích dẫn cao mà các bài báo vô tình trích dẫn nhưng không hề biết. Chúng tôi đang hợp tác chặt chẽ với các Biên tập viên và các đối tác xã hội của chúng tôi (trong trường hợp tạp chí thuộc sở hữu xã hội) để phân tích mô hình tự trích dẫn cụ thể của từng tạp chí để cải thiện chất lượng cũng như tính liêm chính trong quá trình kiểm tra các tài liệu tham khảo.*”

Alison Mitchell, Giám đốc Tạp chí Springer Nature cho biết: “*Trước khi xuất bản các ấn phẩm, chúng tôi đã kiểm tra các tạp chí của mình một cách nghiêm túc vì chúng tôi cũng cho rằng Hệ số tác động, mặc dù quan trọng, nhưng không phải là yếu tố duy nhất để đánh giá tạp chí. Chúng tôi sẽ xem xét kỹ lưỡng danh sách mà Clarivate đã đưa ra.*”

Người phát ngôn của Wiley- một tập đoàn lớn trong ngành xuất bản phẩm khoa học nói: “*Chúng tôi đã nhận được Báo cáo trích dẫn tạp chí hàng năm một cách bảo mật và không làm rò rỉ bất kỳ thông tin nào trước khi được Clarivate phát hành, vì vậy chúng tôi không thể chia sẻ hoặc xem xét báo cáo với các đối tác của mình. Chúng tôi sẽ thảo luận vấn đề này vào tuần tới, sau khi phân tích sâu hơn về kết quả và có cơ hội giao tiếp với các đối tác của chúng tôi.*”

Tài liệu tham khảo

Ivan, O. (2020, June 29). *Major indexing service sounds alarm on self-citations by nearly 50 journals*. Retraction Watch. <https://retractionwatch.com/2020/06/29/major-indexing-service-sounds-alarm-on-self-citations-by-nearly-50-journals/>

Garfield, E. (2006). The history and meaning of the journal impact factor. *jama*, 295(1), 90-93.

Seglen, P. O. (1997). Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. *Bmj*, 314(7079), 497.

Vuong, Q. H. (2020). Reform retractions to make them more transparent. *Nature*, 582(7811), 149-149.

Vuong, Q. H., La, V. P., Hồ, M. T., Vuong, T. T., & Ho, M. T. (2020). Characteristics of retracted articles based on retraction data from online sources through February 2019. *Science Editing*, 7(1), 34-44.